

Олександр ПЛАХОТНЮК

Львівський національний університет ім. І. Франка
(Львів, Україна)

**Contemporary jazz-dance та його практики
в системі хореографічної освіти України**
**Contemporary jazz-dance i jego zastosowanie
w systemie choreograficznego przygotowania w Ukrainie**

У художній культурі ХХІ століття все більшого розвитку набуває джазовий танець – сучасне хореографічне мистецтво зі самобутніми образотворчими засобами та прийомами художньої виразності, характерними лише для нього законами і привалами виконання. Існує багато шкіл джазового танцю, його послідовників серед виконавців, постановників, дослідників, хореографів, а також найрізноманітніших, часом не схожих між собою напрямів: теп-танець, класичний джаз-танець, шоуджаз-танець, фольк-джаз-танець, стріт-джаз-танець.

Проблематику розвитку джаз-танцю як сучасного хореографічного мистецтва досліджували В. Конен, Н. Шереметьєвська, В. Нікітін, Д. Шариков.

У своїй фундаментальній праці присвяченій формуванню джазу як музично-виразної системи, естетики, процесові виникнення видів і жанрів В. Конен торкнулася й іншої складової джазового мистецтва – танцю, зокрема розглянула становлення джаз-танцю в контексті історії джазового мистецтва [2]. Вона визначила досить високий рівень підготованості та майстерності не тільки музикантів-віртуозів джазової імпровізації, а й танцівників: “Від танцівника вимагалося найвище володіння технікою – точність і швидкість рухів, майже акробатична гнучкість, висока фізична витривалість” [2, с. 110]. В. Конен констатувала, що джаз-танець є невід’ємною частиною джазового мистецтва, у всій його виразній красі і багатогранності, з багатьма відтінками і течіями в історичному розвитку. “... джаз породив багато різновидів – високих і непристойних, витончених і простих, пов’язаних з європейською практикою і безмежно далеких від неї. Так, у 20-х роках він був невід’ємним від танцю і розважальної естради...” [2, с. 266].

Велике значення в дослідженні сучасного естрадного мистецтва належить Н. Шереметьєвській, їдеться передусім про її вагомі праці такі як “Танець на естраді” (1985) [11], “Прогулка в ритмах степа” (1996) [10]. У першій монографії авторка аналізує й науково обґрунтдувала етапи розвитку розповсюдженого і популярного жанру – естрадного танцю – від моменту його зародження в кінці XIX століття до наших днів.

У другій праці подано історія теп-танцю від часу його виникнення в Америці у середині XIX століття (на основі чисельних американських переджерел) до періоду розвитку і занепаду його в Радянському Союзі. Зокрема розглянуто внесок українських майстрів танцювального мистецтва Миколи Александрова і Ніни Боярської у внесок розвиток джаз-танцю [10, с. 26].

Один з провідних фахівців у галузі сучасної хореографії Росії, професор кафедри естрадного танцю МДУКМ, доцент кафедри сценічного танцю Російської академії театрального мистецтва Вадим Нікітін, прислужився вивченю сучасного танцювального мистецтва своїми монографіями “Модерн-джаз

танець. Этапы развития. Метод. Техника” (2004), “Композиция урока и методика преподавания модерн-джаз танца” (2006), “Стрейчинг в профессиональном обучении современному танцу: Методическое пособие” (2005). У згаданих працях розглянуто питання історії розвитку, технічних принципів джазового танцю та методики викладання модерн-джаз танцю.

Серед українських дослідників джазового танцю і сучасного хореографічного мистецтва загалом треба зазначити доробок Д. Шарикова, кандидата мистецтвознавства, балетмейстера, доцента кафедри теорії та історії мистецтва Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука, автора праць “Класифікація сучасної хореографії” (2008), “Сучасна хореографія як феномен художньої культури ХХ століття” (2008), “Contemporary dance” у балетмейстерському мистецтві: Навчальний посібник” (2010). Досі дослідники сучасного хореографічного мистецтва ХХ століття розглядали лише окремі аспекти сучасної хореографії, натомість Д. Шариков запропонував його систему і класифікацію, досліджуючи в процесі історичного розвитку. Обстоює ідею виокремлення у вітчизняній науці спеціальної галузі знань: “Хореологія (від грец. χόρεο – танець, λόγος – вивчати) – це наука про теорію й історію хореографічної культури (танець, балет, види хореографії, хореографічну критику, інноваційні технології в теорії й практиці хореографії)” [9, с. 15]. Яка має досліджувати такі питання, як історію розвитку і формування, теоретичні підґрунтя формування, практичне застосування танцю, методологію вивчення і виконання, інтеграцію з іншими науками.

Сучасна хореографія – надзвичайно багатогранна у своїх проявах, її неможливо досконало описати, кожного дня народжується і формується новий напрям, новий стиль, нове прочитання тих чи інших принципів танцювального мистецтва.

Важливе місце у цьому, яскравому потоці займає джаз-танець як першоджерело багатьох напрямів і стилів. Сьогоднішній джаз-танець вже має чітке визначення.

Джаз (від англ. Jazz: як дієслово – збуджувати, активізувати, захоплювати; як ім'янник – міць, поривчастість, екстаз) – 1. Жанр професійної музики, що виник на початку ХХ століття в південних штатах США внаслідок взаємодії африканської та європейської танцювальної музики. Джерелами джазу були імпровізаційні форми негритянської народної музики, зокрема, спіричуелс, блюз, регтайм, а також танцювально-побутова музика білих переселенців. Для джазу характерні: імпровізаційність, підвищена емоційність, витончена ритмічність (синкопованість, поліфонія) [3, с. 3]. 2. Стиль у сучасній хореографії афро-американського походження. На сьогодні в сучасній хореографії (танці й балет) джаз має свої характерні ознаки: акцент на емоційному стані та індивідуальній виконавській майстерності людини, яка імпровізує на джазову, популярну чи іншу музику, на “свінгуванні та пульсації”, повній розпружності тулуба, пози “колапсу”, значної рухливості корпусу, рук, обертових руках тазостегнової частини тіла, багатосинкопованості в руках [8, с. 109]. Для джаз-танцю характерні: імпровізованість, підвищена емоційність, витончена ритмічність рухів всього тіла танцівника й окремих частин як по горизонталі, так і по вертикалі сценічного простору.

Джазовий танець – це насамперед, втілення емоцій танцівника, а не форми або ідеї, як це відбувається в танці модерн [4, с. 32].

Сьогодні вже можна сміливо визначити, що джаз-танець має в собі коріння афроамериканського танцю, менестрел-шоу (the minstrel-show), європейського танцю (ірландської жиги, іспанської спатеардо, російської “дрібушки”).

І можна запропонувати певну класифікацію джазового танцю, а саме:

- теп-данс;
- класичний джаз-танець;
- contemporary jazz-dance;
- шоу-джаз-танець (бродвей-джаз);
- афро-джаз-танець;
- джаз-фольк-танець;
- стріт-джаз-танець (street-jazz dance).

Теп-танець

Теп-танець (terp dense) у дослівному перекладі – танець зі стуком, його також називали степ, чечітка.

Назва “степ” походить від англ. step – “крок” однак у західній хореографії цей термін невідомий, натомість широко вживается теп (від англ. tap – “стукати”, “легкий стукіт”). Характерною особливістю танцю є ритмічна ударна робота ніг; зазвичай виконується в спеціальному взутті, підбитим металевими пластинами (втім, металеві пластини – це вже завоювання нового часу).

Теп – стиль у сучасній хореографії; його характерні риси: акцент на індивідуальну майстерність, імпровізаційність та чіткий удар і ритм, легкість, незначна робота корпусу порівняно з ногами, які відповідають за головну техніку. Теп зазнав впливу афроамериканського, російського та ірландського “ударного” танцю. В. Конен дає характеристику виконавця теп-танцю: “тіло залишалось у строго контролюваному врівноваженому стані, руки висіли як безформні гарчірки. Уся енергія танцівника, вся його феноменальна майстерність і швидкі темпи втілилися в роботі ніг, в особливості стопи. Точні синхронні акценти, виконані п’ятою одної ноги і пальцями іншої...” [2, с. 111].

Варто наголосити на внескові львівських митців у розвиток теп-танцю на пострадянському просторі. Н. Шереметьєвська відзначає, що в довоєнному Львові було багато джазових концертів: “до прикладу, Львівський теп-джаз Генриха Варса, завершував свої виступи піснею «Чекаємо вас у Львові», яку всюди співали… до речі, в складі джазу був чудовий степіст” [10, с. 68]. Сьогодні теп-танець вивчають у таких навчальних закладах: Київській державній академії керівників кадрів культури, Київському педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова, Рівненському державному гуманітарному університеті, Львівському національному університеті імені Івана Франка, інших вищих навчальних закладах культури і мистецтв.

Класичний джаз-танець.

Класичний джаз-танець – це танцювальна система зі сталими законами побудови танцювального руху всього тіла танцівника й окремих частин - як по горизонталі, так і по вертикалі сценічного простору, сформованою методикою підготовки танцівника-виконавця, який володіє віртуозною технікою, “зalучає елементи інших танцювальних систем, зокрема класичного танцю, модерн-танцю, народного танцю” [8, с. 50]. Характеризується меншою імпровізаційною свободою, ніж та, що притаманна джаз-танцю, саме цей факт стає одним із напрямів його подальшого розвитку. Класичний джаз-танець використовують у сценічному вирішенні балетних та театральних вистав, залучають до кіно.

З 90-х років XIX століття до кінця Другої світової війни починається новий етап розвитку джазового танцю як особливої техніки, зі своєю школою, певною хореографічною лексикою, системою рухів. Саме в цей період джазовий танець

впливає не тільки на театральний і побутовий танець, але є на балетний театр. Жанрова природа джазового танцю стає більш очевидною. Взаємовплив “чорного” і “білого” танцю все збільшується, втрачається фольклорний характер танцю. Усе це зумовлює виділення джазового танцю в окремий напрям танцювальної техніки – класичний джаз.

Шоу-джаз-танець.

Ще у витоках джаз-танцю проявляється його універсальність, здатність до використання в найрізноманітніших галузях танцювального мистецтва. В. Конен зазначила: “найвища віртуозність, як у галузі танцю, так і інструментального виконання, стає невід’ємною рисою менестрельного шоу. Ця глибока традиція збереглась у всіх музичних жанрах наступного періоду” [2, с. 128]. Зауважимо, що менестрель-шоу (англ. minstrel – менестрель та show – шоу) – самобутня форма американського музичного театру, виникла в першій половині XIX століття під впливом негритянського фольклору в середовищі білих акторів, що імітували негритянську манеру співу, танцю, гри, іntonування, наслідували репертуар.

Джаз-танець настільки універсальне мистецтво, що його використання у естрадних шоу-програмах, відео-кліпах, модних театральних постановках, стає не тільки органічним, а й необхідним складовим елементом успіху у глядача. Відтак, формується окремий напрям джаз-танцю – шоу-джаз-танець (від англ. show – показ, видовище), інша його назва – бродвей-джаз-танець (від англ. – Broadway – назва вулиці в Нью-Йорку) Свою назву отримав від вулиці Бродвей у Лінкольн-центрі, місто Нью-Йорк США, де працюють 40 професійних театрів. Саме внаслідок використання джаз-танцю на бродвейський підмостках виникла і друга назва для шоу-джаз-танцю – бродвей-джаз.

Шоу-джаз-танець органічно впливається і стає невід’ємною частиною мюзиклу та оперети. У постановці оперети угорського композитора Пала Абрахами “Бал у Савої” (“Ball im Savoy”) (2009) Київського національного академічного театру оперети, хореограф-балетмейстер Вадим Прокопенко.

Афро-джаз-танець.

Афро-джаз-танець (від англ. afro-jazz) – різновид сценічного танцю що поєднує класичні джазові елементи (оберти, перегинання в корпусі, характерні стрибки) з етнічною афро-пластикою. Визначається високою емоційністю й енергетикою у виконанні. Це спроба поєднати сучасний джаз з його африканським корінням, відновити втрачені першоджерела африканських традицій ритуальних танців і музики, треба мити на увазі, що африканський танець несе в собі велике функціональне навантаження і не є настільки віртуозним, як його теперішній аналог.

Афро-джаз-танець характеризується дещо розпряженим виконанням танцювальних рухів, широтою рухів стегновими суглобами, що спрямовані здебільшого до підлоги, бо африканські племена поклонялися богам, які, на їхню думку перебували лише на небі, але й у землі. У музичному матеріалі відчутиється повернення до першоджерела.

Як і багато інших напрямів джаз-танцю афро-джаз-танець втілює людські думки, почуття й емоції за допомогою рухів. Це цілий пласт культури, що викликає неабияку зацікавленість митців сучасності і звичайних шанувальників танцювального мистецтва.

Джаз-фольк танець.

Виконання народних рухів у сучасному танці не вимагає буквального відтворення тієї чи іншої національної хореографічної лексики, джаз-танець у своєму арсеналі наявні узагальнені пластичні елементи. Безперечно, у хореографічних творах з яскраво підкресленою національною тематикою, постановник використовує лексику джазового і народного танцю в своєрідному стилізованому переосмисленні, залежно від змісту та цілей хореографічного твору. Усі танцювальні жанри та види мають глибоке народне коріння, балетмейстери – постановники неодноразово зверталися до витоків, намагаючись реалізувати свої творчі ідеї та задуми, саме через інтерпретацію хореографічної лексики народного танцю у джазову палітру.

Стріт-джаз-танець (street-jazz dance).

У своєрідному вигляді найбільше джаз виражений у стріт-джаз танці. Так званому вуличному джазі, що втілився в усіх сучасних молодіжних-популярних напрямках – брейк, хіп-хоп, фанк і більш ранні твіст, чарльстон, шейк, бугі-вугі, бальбоа (“епоха свінгу” 1920–1940 роки) – походять від джаз-танцю і джазових поєднань з побутовим модним танцем.

Хіп-хоп-танець (від англ. hip-hop, що не має дослівного перекладу) – вид і танцювальна система вуличних і студійних технік масово-популярного синтезованого танцю в сучасній хореографії американсько-європейського походження. Хіп-хоп танець поєднує різні стилюві форми – вуличні, молодіжні танці (street dance) – хіп-хоп та його нова форма нью-стайл, електрик-бугі, брейк-денс, клубні танці (club dance) – фанк, техно, хаус.

Термін “диско” (англ. disco) означає стиль популярної танцювальної музики другої половини 1970 років, яка характеризується різним чітким ритмом, визначенням четвертними нотами і підтриманням бас-барабаном; домінуванням вокалу, клавішних, струнних, електронних інструментів, на відміну від року, де переважають гі塔ри.

Танець диско охоплює велику кількість різноманітних стилістик, починаючи від таких видів танцю, котрі танцюють на вечорах і дискотеках з друзями, і закінчуючи віртуозними, атлетичними видами танцю для професіоналів. Усі ці стилі об’єднує те, що їх виконують під популярну диско-музичку.

Фанк-джаз-танець. Фанк (англ. funk – той, що ухиляється, боягуз, або жаргонне – гостро пахне, вдаряючи в ніс гострий запах) – виконавський стиль сучасного джазу, започаткований музикантами хард-бопу наприкінці 1950-х років ознаки: гітарний реп – речитатив, експресивність гри, що походить темперованого строю, використання ритмомелодичних особливостей блузу, а також екстатичність культової музики американських негрів. Танець фанк-джаз-танець характеризується оригінальним поєднанням плавності і різкості виконання рухів з кроками дефіле на подіумі, фіксації корпусу, в позах як при фотосесії в модного фотографа.

Contemporary jazz dance.

Контемпорарі джаз-танець (англ. contemporary jazz dance де: contemporay – ровесник, сучасний, одночасний; jazz: як дієслово – збуджувати, активізувати, захоплювати; як іменник – міць, поривчастість, екстаз; dance – як іменник – танець, танок, як дієслово – танцювати, танцювати, потанцювати) по суті, є загальним терміном для популярної джазового танцю першого десятиліття ХХІ століття, як продовження тенденцій розвитку синтезу модерн-джаз-танцю і джаз-танцю.

Цей стиль поєднує в собі елементи балету, сучасної та джазової технік, як і сучасний танець, це викликано емоціями музики і зазвичай використовують ударні, ритмічні рухи. Контемпорарі джаз-танець походить своїм корінням до афро-американського першоджерела джазового танцю, що розвинувся під впливом європейських сучасних шкіл, одна з умов володіння технікою класичного та джаз-танцю.

Вважається, що музика contemporary jazz – це поєднання приємної, м'якої атмосфери smooth jazz, вишуканого саунду jazz-funk і crossover jazz, з відтінками поп-музики і rhythm and blues (R & B). Незважаючи на те, що музика contemporary jazz зберегла акценти на імпровізацію, особливе значення надається яскравості, мелодійності та легкості сприйняття музики.

Контемпорарі джаз-танець насьогодні використовує термінологію і окремі рухи з різних танцювальних напрямів. З балету він узяв французьку термінологію і деякі рухи, позиції рук та ніг. Модерн-джаз-танець дав англійську термінологію джазового мистецтва і характерну манеру виконання – своєрідну свободу в розкріпачення торсу і долучення його в активну роботу під час виконання танцювальних па. З теп-танцю була запозичено підкреслене ритмування рухів. Бальні танці вплинули на становлення і розвиток контемпорарі джаз-танцю надавши йому своєрідну манеру передачі хореографічного руху [1].

Контемпорарі джаз-танець практично втілюють хореографи-постановники при створенні балетних вистав, як бродвей-джаз у театральних постановках, концертних естрадних номерах, в кабаре-програмах у відео-кліпах.

Цей стиль поєднує в собі елементи балету, модерн-танцю та джаз-танцю, використовує всі їхні хореографічні прийоми, це зумовлено емоційними відтінками музики, особливу увагу приділяють ритмічній основі при відтворенні їх у хореографічній лексиці. Контемпорарі джаз-танець часто появляється в телевізійних екранах у телевізійно-хореографічному проекті з відбору найкращих танцівників країни “Танцюють всі”.

Контемпорарі джаз-танець вносять у репертуар колективів сучасної хореографії, про що свідчать конкурсні програми Першого Міжнародного конкурсу сучасного хореографічного мистецтва “Супер денс (Super dens) – 2010”, що відбувся у Львові 22–24 жовтня 2010 року [5], і Другого Міжнародного конкурсу сучасного хореографічного мистецтва “Супер денс (Super dens) – 2010”, що відбувся у Львові 19–21 жовтня 2012 року [6] в Центрі творчості дітей та юнацтва Галичини, співорганізатором виступили також кафедра режисури та хореографії факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка, та Львівське державне училище культури і мистецтв.

Танцювальна техніка і вид сучасної хореографії contemporary jazz dance уже впродовж 1970–2010 років активно застосовується в європейській хореографічній системі взагалі, а також активно інтегрована у системі балетмейстерської освіти України [9, с. 10]

У першому десятилітті ХХІ століття контемпорарі джаз-танець починає входити в навчальні курси з сучасної хореографії у вищих навчальних закладах, а саме, на кафедрі хореографії Рівненського державного гуманітарного університету, в таких курсах, як “Методика викладання джаз-танцю” “Композиція сучасного танцю та імпровізації”. [9, с. 14–16.]; кафедра режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка, в таких курсах, як “Теорія та методика викладання сучасного танцю” [7].

Формування контемпорарі-джаз-танцю ще не завершилася, але саме завдяки своїм витокам з джаз-танцю, який пройшов шлях від побутового, фольклорного, салонного танцю через сценічне рішення, залучення до театралізованих дійств, долучення його у навчальні програми спеціалізованих навчальних закладів все більше виділяється в особливе, неповторне сучасне танцювальне мистецтво. Вже нікого не дивують балетні вистави, де за основу хореографічної лексики взято джаз-танець, велика кількість шоу-програм використовує саме цей напрям, з розвитком кіномистецтва джаз-танець і тут займає не останнє місце.

Отже, зі своїми найрізноманітнішими напрямами джаз-танець займає одне з важливих місць у сучасному хореографічному мистецтві. Його використання надає можливість втілювати на сцені різні образи і сюжети, він задовольняє потреби сучасності для реалізації і вираження через мистецтво танцю. Розуміння й знання джаз-танцю допомагають глибше аналізувати хореографічні твори у всіх їх проявах і виявах.

Література

1. Джаз. Техника. [Електрон. ресурс] – Режим доступа : http://www.vestadance.ru/blog/post_1191416603.html
2. Конен В. Рождения джаза / В. Конен. – М.: Советский композитор, 1984. – 80 с.
3. Плахотнюк О. А. Стилі та напрямки сучасного хореографічного мистецтва / О. Плахотнюк. – Львів: ЦТДЮГ, 2009. – 80 с.
3. Плахотнюк О. А. Стилі та напрямки сучасного хореографічного мистецтва / О. Плахотнюк // Вісник міжнародного слов'янського університету. Харків. Серія мистецтвознавство. – 2007. – том X № 1 – С. 32–36.
5. Положення про міжнародний конкурс сучасного хореографічного мистецтва “Супер денс (Super dance) – 2010” / уклав О. А. Плахотнюк. – Львів : ЦТДЮГ, 2010. – 7 с.
6. Положення про міжнародний конкурс сучасного хореографічного мистецтва “Супер денс (Super dance) – 2012” / уклав О. А. Плахотнюк. – Львів: ЦТДЮГ, 2012. – 7 с.
7. Теорія та методика викладання сучасного танцю: робоча програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом підготовки 6.020202 Хореографія, спеціальністю Хореографія / розробники О. А. Плахотнюк, О. В. Рихальська. – Львів : Кафедра режисури та хореографії, Львівського національного університету імені Івана Франка, 2010. – 128 с.
8. Шариков Д. І. Класифікація сучасної хореографії / Д. І. Шариков – К. : Видавець Карпенко В. М., 2008. – 168 с.
9. Шариков Д. І. “Contemporary dance” у балетмейстерському мистецтві: Навчальний посібник / Д. І. Шариков – Київ : КіМУ, 2010. – 173 с.
10. Шереметьевская Н. В. Прогулка в ритмах стела / Н. В. Шереметьевская. – М. : Печатное дело, 1996. – 240 с.
11. Шереметьевская Н. В. Танец на эстраде / Н. В. Шереметьевская. – М. : Искусство, 1985. – 416 с.

Анотація

Розглянуто contemporary jazz-dance як складову частину сучасного мистецтва, та його практики в системі хореографічної освіти України. Подано класифікацію джазового танцю.

Ключові слова: contemporary jazz-dance, хореологія, джаз, джазовий танець тап-данс; класичний джаз-танець; шоу джаз-танець (бродвей-джаз); афро-джаз танець; джаз-фольк-танець; стріт-джаз-танець.

Abstrakt

W artykule rozpatruje się contemporary jazz-dance jako część sztuki współczesnej, a jego praktyka jako część systemu edukacji tanecznej na Ukrainie. Zaprezentowano klasyfikacje tańców jazzowych.

Słowa kluczowe: współczesny jazz-dance, choreologia, jazz, taniec jazzowy, taniec tap, klasycznych taniec jazzowy, pokaz jazzowego tańca (Broadway-Jazz), afro-jazz dance, taniec jazz-folk,, taniec jazz-street.

Abstract

The article deals with contemporary jazz-dance as part of the contemporary art and its practices in the choreography of Education. The classification of jazz dance.

Key words: contemporary jazz-dance, khoreologiya, jazz, Jazz dance, tep-dance; classic jazz-dance; a show is jazz-dance (brodway-jazz); afro-jazz is dance; jazz-fol'k is dance; street-jazz dance.